

5. VALGEKRAEKURITEOD

- 2012. aastal registreeriti (võimuliialdusi mitte arvestades) 161 korrupsioonikuritegu.
- Suhteliselt palju registreeriti haridusasutustes toimunud korrupsioonikuritegusid: 16.
- Korrupsioonikuritegudes tehti 2012. aastal esimese astme kohtutes 42 kohtuotsust, neist 34 süüdimõistvat ja 8 õigeksmõistvat otsust.
- 2012. aastal registreeriti 800 majandusalast kuritegu, mis on 23% vähem kui aasta varem.
- Majanduskuritegudest vähenes kõige enam maksukuritegude arv (peamiselt salakaubaveoga seotud kuriteod). Vähenes ka pankroti ja täitemenetluse ning äriühingutega seotud kuritegude arv.

5. VALGEKRAEKURITEGEVUS

Mari-Liis Sööt (5.1), Urvo Klopets (5.2)

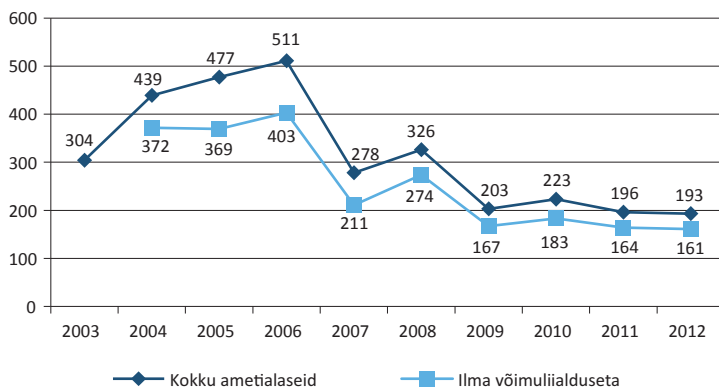
5.1 Korruptsioonikuriteod

Hiljutise Eurobaromeetri küsitluse järgi on Eesti üks vähestest Euroopa Liidu riikidest, kus usutakse, et teistes liikmesriikides on korruptsiooni rohkem kui meil. Samuti usuvad eestlased, et korruptsiooni on mitmes valdkonnas vähenenud võrreldes 2009. aastaga. 5% Eesti inimestest tunnistab, et neilt on viimasel aastal altkäemaksu küsitud, samal ajal kui Euroopa Liidu keskmine on 8%. Kõige suurem näitaja oli Rumeenias – 31% – ja kõige väiksem Hollandis – 1%. (Special Eurobarometer 374, 2012)

Korruptsiooni laia käsitluse järgi, mille kohaselt korruptsioon on ametikohaga kaasneva usalduse kuritarvitamine (Sutherland, 1940), võib näiteks omastamist ja kelmust korruptsiooniks lugeda, kitsama käsitluse järgi hõlmab korruptsioon vähemalt kahe osalisega tehinguid, kus üks osaline vastuteene või -tasu eest ametikohuseid rikub (Senior, 2004). Viimasel juhul kuuluvad korruptsioonikuritegude hulka valdavalt altkäemaksu kuriteod, sh mõjuvõimuga kauplemine, mis oma olemuselt on altkäemaksu üks vorme. Käesolevas peatükis on lähtutud laiast korruptsiooni määratlusest ning korruptsioonikuritegudena on arvestatud ka omastamisi jt kuritegusid, kui seadust on rikkunud ametiisik. Ametiisiku tunnustele karistusseadustiku mõttes võib vastata nii avaliku kui erasektori kui välisriigi ametiisik.

Korruptsioonikuritegude arv on viimastel aastatel püsinud stabiilne – 2012. aastal registreeriti 193 korruptsioonikuritegu, mis on 3 võrra vähem kui aasta varem. Jättes välja võimuliialdused (§ 291), on korruptsioonikuritegude arv veelgi väiksem – 161 kuritegu⁷⁰.

Jättes välja võimuliialdused (§ 291), on korruptsioonikuritegude arv veelgi väiksem – 161 kuritegu

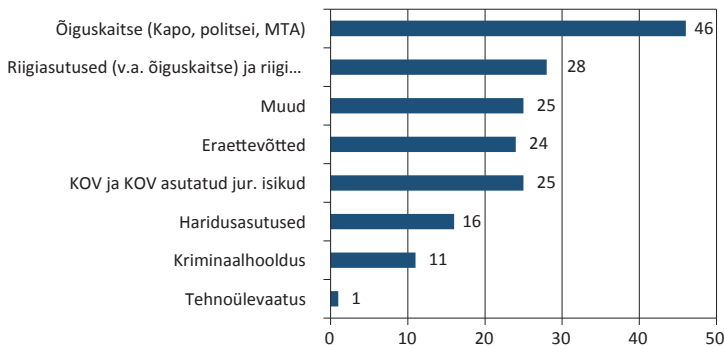
Joonis 50. Registreeritud korruptsioonikuritegude arv

⁷⁰ Samuti ei kajasta joonis usalduse kuritarvitamise kuritegusid (KarS § 217-2), ent hõlmatud on KarS §-d 201 lg 2 p 3; 209 lg 2 p 1-1; 291-1 kuni 300-2.

Viimane suurem muudatus korruptsioonikuritegude arvus toimus 2007. aastal, kui muutus karistusseadustik ning kadusid eraldi koosseisuna ametiseisundi kuritarvitamine ja ametialane lohakus. Nende asemel loodi uued koosseisud, näiteks ametiisiku toime pandud kelmus (§ 209 lg 2 p 1-1), omastamine (§ 201 lg 2 p 3) ja mõningad teised, ent uute koosseisude kuritegusid on siiski vähem registreeritud võrreldes vana ametiseisundi kuritarvitamisega jt. Üks põhjus, miks otsustati kaotada ametiseisundi kuritarvitamine karistusseadustikust, oli selle koosseisu ebamäärasus, mis võimaldas süüdistust ka teo eest, mille vastavus koosseisule polnud üheselt selge (vt eelnõu seletuskiri⁷¹). Samas aga on selgus karistusõiguses oluline põhimõte, mis aitab välistada olukordi, kus inimene mõistetakse süüdi tahtmatu ning teadmatuses tehtud teo eest.

Üle poole korruptsioonikuritegudest moodustavad pistise ja altkäemaksu võtmised ja andmised (kokku 105 kuritegu), teistest enam on ka omastamisi (28), mille tüüpnäideteks on asutuste ja ettevõtete juhid või raamatupidajad, kes asutuse / ettevõtte raha omastavad.

Valdkonniti registreeriti kõige enam korruptsioonijuhtumeid õiguskaitses – 46 juhtumit. Tehnoölevaatusega seoses registreeriti vaid üks juhtum ja valdkond on eraldi esile toodud seetõttu, et riik on pööranud sellele viimastel aastatel suurt tähelepanu (nt korruptsioonivastase strateegia 2008–2012 tehnoölevaatus korruptsioonivastastes meetmed).

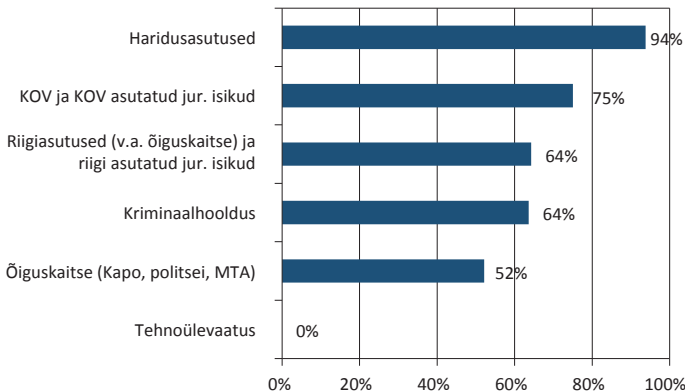
Joonis 51. Korruptsioonikuritegude esinemine valdkonniti – joonis ei kajasta võimalialduse juhtumeid (KarS § 291), ent kajastab usalduse kuritarvitamise juhtumeid (KarS § 217²)

Korruptsioonikuritegude puhul on sageli kaks või rohkem poolt, hõlmates nii altkäemaksu pakkujaid kui vahendajaid kui teisi. Seetõttu ei pruugi valdkondade kaupa toodud üldarvud näidata antud asutuste korruptsiooni taset, vaid eelkõige valdkonnas levinud korruptsioonivorme – kas tegemist on ühe osalisega korruptsioonivormiga, näiteks omastamisega, või kahe ja enama osalisega korruptsioonivormiga, näiteks altkäemaksuga. Eesti andmed annavad alust oletada, et levinud on pigem ühe osalisega korruptsioon.

⁷¹ 931 SE: Autoriõiguse seaduse, patendiseaduse, kasuliku mudeli seaduse, tööstusdisaini kaitse seaduse, mikrolülituse topoloogia kaitse seaduse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse, korruptsioonivastase seaduse, konkurentsiseaduse, karistusseadustiku, relvaseaduse, alkoholiseaduse, maksukorralduse seaduse, väärteomenetluse seadustiku, karistusseadustiku rakendamise seaduse ja elektrituruseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=061590005 (26.03.2013).

Raha või vastuteene pakkumisele ei pruugi järgneda selle vastuvõtmist, mistõttu oleks ülekohtune nimetada mingi konkreetse asutuse töötajaid korrumpeerunuks pelgalt statistika põhjal. Jättes välja eraettevõtted ja „muud“, siis olid toodud avaliku sektori asutuste ametiisikud nõ korruptandi rollis 66%-l juhtumitest ning ülejäänud juhtumite puhul oli korruptsioonikuriteo teiseks pooleks selle asutusega mitte seotud inimene. Kõige suurem oli asutuse korruptsiooninäitaja haridusasutustes, kus 94%-l juhtumitest oli kahtlustatav haridusasutuse töötaja, sellal kui näiteks õiguskaitse puhul oli see näitaja vaid 52%, mis tähendab, et ülejäänud juhtumite puhul oli kahtlustatavaks õiguskaitse väline isik.

Jättes välja eraettevõtted ja „muud“, siis olid toodud avaliku sektori asutuste ametiisikud nõ korruptandi rollis 66%-l juhtumitest ning ülejäänud juhtumite puhul oli korruptsioonikuriteo teiseks pooleks selle asutusega mitte seotud inimene.

Joonis 52. Osakaal juhtumitest, kus kahtlustatavaks oli asutuse ametiisik (nt politseinik jne)

Korruptsioonikuriteod on sageli ühtede ja samade inimeste korduvad teod. Näitena võib 2012. aastast tuua kriminaalhoolduse, kus kõik 11 juhtumit olid seotud ühe ja sama inimesega.

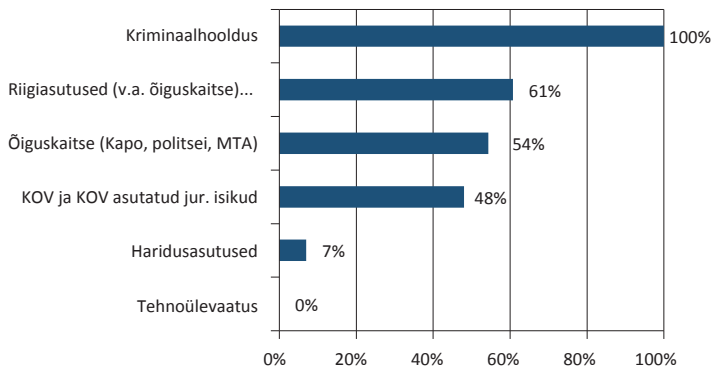
Kriminaalhooldaja V.H. aitas raha eest kriminaalkorras karistatutel hoiduda üldkasuliku töö sooritamisesest, märkides karistatute töötunnid tehtuks ka juhul, kui tegelikku tööd polnud toimunud. Üldkasulikust tööst pääses vähemalt neli karistatut. Kohus karistas kriminaalhooldajat 2 aasta ja 10 kuu pikkuse vangistusega. (ERR, 2013)

Korruptsioonikuriteod on sageli ühtede ja samade inimeste korduvad teod.

Teise näitena saab tuua Kapo, mis varem pole korruptsioonikuritegude statistikas esindatud olnud, ent seekord registreeriti ühe juhtumi tõttu 12 korruptsioonikuritegu, mis moodustab kokku veerandi õiguskaitsega seotud korruptsioonijuhtumitest.

Kaitsepolitseiameti endine juhtivspetsialist Indrek Pöder mõisteti süüdi altkäemaksu võtmises. Pöder sai mitmelt eraisikult korduvalt suures ulatuses kokku vähemalt 276 198 eurot altkäemaksu, millest 178 358 eurot läks vahetult tema isiklikku kasutusse. Lisaks nõudis Pöder mitmelt eraisikult veel altkäemaksu kokku vähemalt 1 577 772 eurot. Vastutasuks lubas Pöder kasutada ära oma ametiseisundit politseiametnikuna samade eraisikute huvides. Kohus karistas Põtra nelja aasta pikkuse vangistusega. Tegemist oli Kapo enda avastatud juhtumiga. (Kapo)

Kõige rohkem oli unikaalseid korruptsioonijuhtumeid haridusasutustes – vaid 7% juhtumitest on samade ametiisikutega seotud. Omavalitsustes on selliseid juhtumeid veidi alla poole – 48%.

Joonis 53. Samade ametiisikutega seotud tegude osakaal valdkonna korruptsioonikuritegudest

Õiguskaitse

Õiguskaitseasutustega (politsei, MTA ja kaitsepolitsei) seoses registreeriti 46 korruptsioonikuritegu, nendest 41% (19) seoses politseiga.

89% (41) õiguskaitse korruptsioonijuhtumitest olid altkäemaksu või pistise kuriteod, 9% (4) olid ametialased võltsimised ja 2% (1) omastamised.

24 juhtumit olid seotud õiguskaitse enda ametiisikutega: uurija, patrullpolitseinikuga, maksurevidendiga, ülejäänute puhul oli tegemist altkäemaksu või pistise andja, vahendajaga väljastpoolt õiguskaitseasutusi.

Unikaalseid juhtumeid oli 25, teiste juhtumite puhul oli tegu kahe isiku erinevate tegudega või nendega seotud tegudega.

Riigiasutused

Riigiasutustega (ministeeriumid, inspeksioonid, ametid, riigi asutatud juriidilised isikud jms, aga v.a õiguskaitseasutused) seoses registreeriti 28 korruptsioonikuritegu.

Sarnaselt õiguskaitsega oli riigiasutuste korruptsioonijuhtumitest 89% (25) altkäemaksu ja pistise juhtumid, ülejäänud moodustasid riigihangete teostamise nõuete

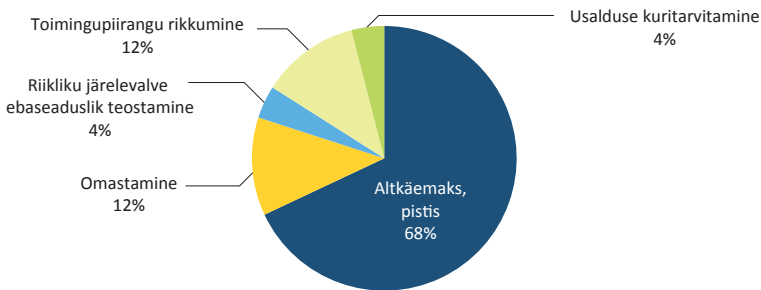
rikkumise, riikliku järelevalve ebaseadusliku teostamise ja usalduse kuritarvitamise kuriteod.

18 kuritegu olid seotud riigiasutuste töötajatega, näiteks oli paar juhtumit seotud hankelepingutega, kus vastutasu eest eelistati IT vahendite hankimisel teatud IT-firmat või sõiduki kasutusõiguse eest pikendati teenuste lepingut ettevõttega. Samuti oli Euroopa finantsvahenditega seotud juhtum, kus ametiisik vastutasu eest andis ühele rahataotlejale infot, milleks viimasel polnud õigust. Vastutasuks korraldas viimane ametiisikule sünnipäevapeo ja maksis kinni ametiisiku poja korraldatud spordiürituse reklaami.

Unikaalseid juhtumeid riigiasutustes oli kokku 11. Kõige enam riigiasutuste korrupsioonijuhtumeid oli seoses keskkonnainspektsiooniga – 11 juhtumit, millest vähemalt 6 episoodi oli seotud ühe isikuga, täpsemalt inspektoriga, kes jättis järelevalve vastutasu eest teostamata (vt ka Postimees, 2012).

Omavalitsused

Omavalitsustes registreeriti 25 korrupsioonijuhtumit, mis omavalitsuse raha omastamisi, korrupsiooni hangetel kui ka muid korrupsioonivorme. Kui riigiasutuste ja õiguskaitseasutuste puhul jagunesid korrupsioonijuhtumid piltlikult 90:10 vahel, kus ligi 90% juhtumites olid altkäemaksu ja pistise juhtumid, siis omavalitsuste puhul on pilt kirjum, kus lisaks altkäemaksule ja pistisele (17 juhtumit) esines ka toimingupiirangu rikkumisi (3), omastamisi (3) jt kuritegusid.

Joonis 54. Korrupsioonikuritegude vormid omavalitsustes

Korrupsioonijuhtumitest kolmveerand (19 juhtumit) olid sellised, kus kahtlustatavaks oli omavalitsuse ametiisik. Ülejäänud juhtumite puhul oli osaliseks mõni eraisik, näiteks altkäemaksu andja, kes omavalitsuse palgal ei olnud. 11 omavalitsusest, kus korrupsioonikuritegusid registreeriti, oli 10 puhul kahtlustatavaks omavalitsuse ametiisik.

Kõige enam esines juhtumeid Lõuna ringkonnaprokuratuuri piirkonnas (9), kõige vähem Läänes (4). Põhja piirkonnas ja Ida-Virus registreeriti kummaski 6 juhtumit. Linnadest registreeriti enim juhtumeid Tartus (7), Tallinnas (5), Narvas (4) ja Pärnus (2).

Tabel 31. Omavalitsused, kus kahtlustatav oli omavalitsuse ametiisik

	Kahtlustatav ametiisik	Kokku juhtumeid
Kallaste linn	1	1
Lohusuu vald	1	1
Mooste vald	1	1
Narva linn	4	4
Pärnu linn	2	2
Sillamäe linn	1	1
Sauga vald	1	1
Tallinn	3	5
Tapa vald	1	1
Tartu linn	4	7
Viimsi vald	1	1
	19	25

Umbes pooled (13) juhtumid olid unikaalsed ning teised sellised, mis olid seotud samade inimestega. Näiteks ühel juhul sai Tartu volikogu liige mitmelt inimeselt soodustingimustel laenu, mis kvalifitseeriti pistisena, samuti kahtlustati teda kelmuses – kokku seega 6 juhtumit.

Eraettevõtted

Eraettevõtetega seoses registreeriti 24 korruptsioonijuhtumit, neist suur osa olid usalduse kuritarvitamise juhtumid (10), omastamised (6) ja kelmused (5).

Erasektori korruptsiooni on keeruline määratleda, ent registreeritud kuritegude statistika annab häguse pildi ühest võimalikust korruptsioonivormist erasektoris, milleks on usalduse kuritarvitamine (§ 217-2). Nimetatud kuriteod on valdavalt erasektori asjad, kui üks juhtum välja arvata. Tüüpilised juhtumid on sellised, kus juhatuse liige kuritarvitab oma volitusi ning sõlmib firma nimel lepinguid ja võtab firmale kohustusi, milleks tal volitusi ei ole, tekitades sellega ettevõttele kahju.

Nn klassikalisi korruptsioonijuhtumeid ehk pistise andmist registreeriti 3 juhtumit, millest kaks olid seotud hulgimüügifirma esindajate meelega pakumise-ga kaupluseketi ostujuhile firma toodete eelistamise eest poes väljapanekul (vt ka Postimees, 2013).

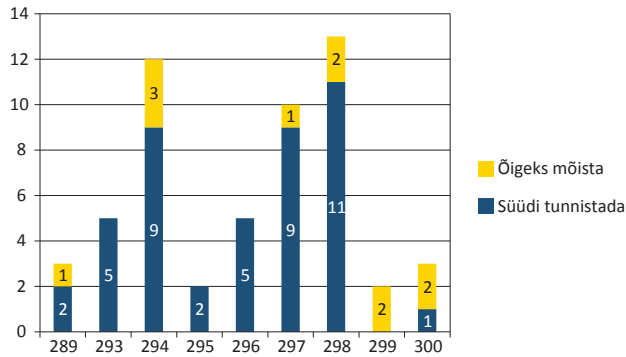
Haridusasutused

Suhteliselt palju registreeriti 2012. aastal korruptsioonijuhtumeid haridusasutustes – 16 juhtumit. Võrreldes näiteks 2010. aastaga, kui korruptsioonikuritegusid registreeriti nelja kooliga seoses (kokku 12 juhtumit), siis varasemaga võrreldes eristub 2012. aasta üsna suure hulga unikaalsete juhtumite poolest – umbes pooled juhtumid (7) olid seotud haridusasutustega, samas siiski moodustasid 2 juhtumit teise poole haridusasutuste korruptsioonikuritegudest – vastavalt 7 ja 2 episoodi.

Haridusasutuste korruptsioonijuhtumite enamiku – 12 – moodustasid kooli või lasteaia raha omastamised. Kolmel juhul oli tegemist võltsimisega ning ühel juhul pistise võtmisega. Haridusasutuste korruptsioonijuhtumite näidetena võib tuua kooli ametiisikute puhkusereisid välismaale kooli raha eest; ruumide rendiraha omastamise, pistise diplomi omandamise eest jms.

Kohtulahendid

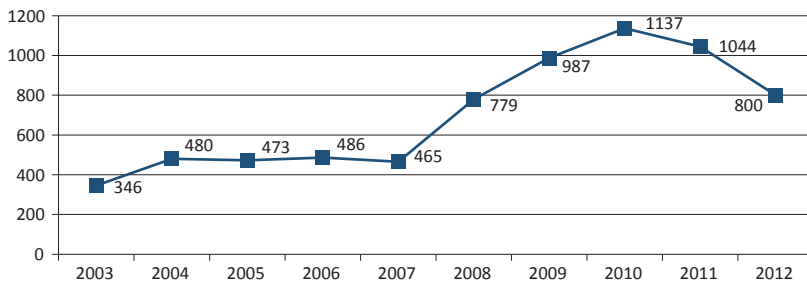
Korruptsioonikuritegudes⁷² süüdistatuna anti kohtusse 43 isikut, neist 5 süüdistatuna mitmes kuriteos. Lisaks esitati süüdistus 5 juriidilisele isikule. Õigeks mõistvaid otsuseid tehti 11, süüdimõistvaid 44. Kahe isiku puhul tehti üks süüdimõiste ja teine õigeksmõiste otsus, st ühes kuriteos jäi isik süüdi, teises episoodis mõisteti õigeks. Juriidilistest isikutest mõisteti õigeks 1 ja tunnustati süüdi 4 isikut.

Joonis 55. Kohtuotsused korruptsioonikuritegudes, 2012

5.2 Majanduskuriteod

2012. aastal registreeriti 800 kuritegu, mis on 23% vähem kui aasta varem. Viimati oli majanduskuritegude arv samal tasemel 2008.

Joonis 56. Registreeritud majanduskuriteod 2003–2012

Kasvas vaid ebaseadusliku majandustegevusega seotud kuritegude arv (+15) ning erakonnaalaste kuritegude arv (+3). Maksukuritegude arv on vähenenud samale tasemele 2008. aastaga (-126).

⁷² Arvestatud on vaid § 293–300 süüdistatuid ja välja on jäetud omastamise, kelmuse ja usalduse kuritarvitamiste kuritegudes süüdistatud ametiisikud.

Tabel 32. Majanduskuritegede arv ja muutus 2008–2012

	2008	2009	2010	2011	2012	Muutus N	Muutus %
Ebaseaduslik majandustegevus	123	74	96	95	110	15	16%
Äriühingutega seotud kuriteod	20	40	55	81	61	-20	-25%
Pankroti- ja täitemenetlusalased kuriteod	37	85	141	176	94	-82	-47%
Maksukuriteod	461	640	762	592	466	-126	-21%
Rahapesukuriteod	131	134	65	81	52	-29	-36%
Kuriteod väärpaberiringluses	1	6	2	1	0	-1	-100%
Konkurentsikuriteod	5	8	16	18	14	-4	-22%
Erakonnaalased kuriteod	1	0	0	0	3	3	
Kokku	779	987	1137	1044	800	-244	-23%

Äriühingutega seotud kuritegudes arv vähenes samuti, neid registreeriti neljandiku võrra vähem kuritegusid kui aasta varem. 2012. aastal moodustasid raamatupidamise kohustuse rikkumise kuriteod $\frac{3}{4}$ äriühingutega seotud kuritegudest.

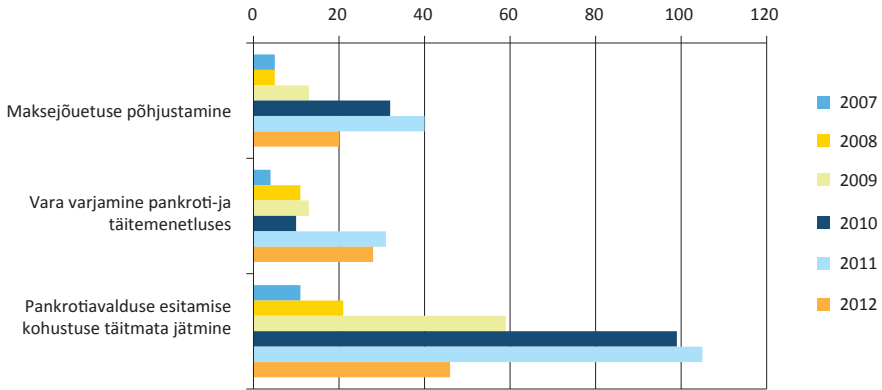
Maksukuritegede arvu vähenemist mõjutas sarnaselt 2011. aastaga eelkõige salakaubakuritegede arv (-85) ning keelatud kauba ebaseaduslik sisse- ja väljavedu (-36). Üle 30 kuriteo võrra vähenesid ka pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmise kuriteod (-59).

Tabel 33. Maksukuritegede arv 2008–2012

	2008	2009	2010	2011	2012
Maksude väärarvutus (§ 386)	52	21	7		1
Maksumaksjale tehtavatelt väljamaksetelt maksuseaduses ettenähtud maksu kinni pidamata jätmine (§ 389)	1			1	
Maksude maksmisest kõrvalehoidumine suures ulatuses (§ 389 ¹)	35	24	31	28	22
Maksukelmus suures ulatuses (§ 389 ²)	8	2	4	14	14
Maksuhalduri tegevuse takistamine (§ 390)	2	2			
Salakaubavedu (§ 391)	113	410	499	352	267
Keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisse- ja väljavedu (§ 392)	250	181	219	197	161
Ebaseaduslikud toimingud tollisoodustusega kaubaga (§ 393)			2		1

Selgitus: Hallil taustal on selleks aastaks kehtetud kuriteod

Pankroti- ja täitemenetluskuritegede arv vähenes kõikides liikides (§-d 384–3851). Kõige olulisem muutus toimus pankrotiavalduse esitamise kohustuse täitmata jätmises, milles registreeritud kuritegude arv vähenes üle poole võrra (105 kuriteolt 46-le). Poole võrra vähenes ka maksejõuetuse kuritegude arv (40-lt 20-le).

Joonis 57. Pankroti- ja täitemenetluskuritegude registreerimine, 2007–2012

2012. aastal saadeti kohtusse 610 majanduskuritegu, mis on 13% enam kui aasta varem. Kriminaalmenetlus lõpetati kriminaalasja kohtusse saatmata 274 kuriteo osas (neist 39% avaliku menetlushuvi puudumise tõttu). Üle pooled avaliku menetlushuvi puudumise ja vähese süü alusel lõpetatud menetlustest puudutasid salakaubavedu (§ 391 alusel lõpetati menetlus avaliku menetlushuvi puudumise tõttu 59 kuriteos).